

O NOUĂ FORTIFICAȚIE ROMANO-BIZANTINĂ ÎN NORDUL DOBROGEI — TOPRAICHIOI

Raport preliminar

În toamna anului 1978 cu ocazia unor lucrări de terasare în punctul „La podul Topraichioi”, (Pl. 1 a) au ieșit la iveală mai multe chiupuri și porțiuni din zidul unei construcții antice.

Săpătura de salvare s-a efectuat în perioada 1—15 noiembrie în condiții atmosferice destul de precare. A fost identificată o nouă fortificație romano-bizantină înconjurată, așa cum rezultă din săpătura arheologică și din cercetările de suprafață, de o întinsă așezare extramuros.

Fortificația se află la 250 m vest de kilometrul 30 al D.N. Tulcea—Constanța, pe un mic promontoriu cu altitudinea medie de 10—12 m (Pl. 1 a) apărat dinspre SE—E de o viroagă pe care în antichitate curgea probabil un riu, iar astăzi doar torenții pluviali. Înspre N și N-V panta este destul de abruptă și se termină în balta Topraichioi în timp ce spre vest și sud panta se îndulcește.

Au fost efectuate trei secțiuni de sondaj perpendiculare pe laturile de sud, vest și nord ale fortificației în timp ce traseul laturii de est a fost identificat doar prin două casete mici de $1 \times 1,50$ m. O casetă mare de $7,40 \times 4,40$ a fost practică în colțul de S-V a fortificației. La 25 m sud de fortificație o casetă de $3 \times 2,50$ m a salvat un chiup destul de grav afectat. S₁ a fost trasată perpendicular pe latura de sud cu dimensiunile de $5 \times 1,50$ m, iar în adâncime s-a ajuns la

3,30 m, surprinzându-se astfel o situație stratigrafică deosebit de complexă.

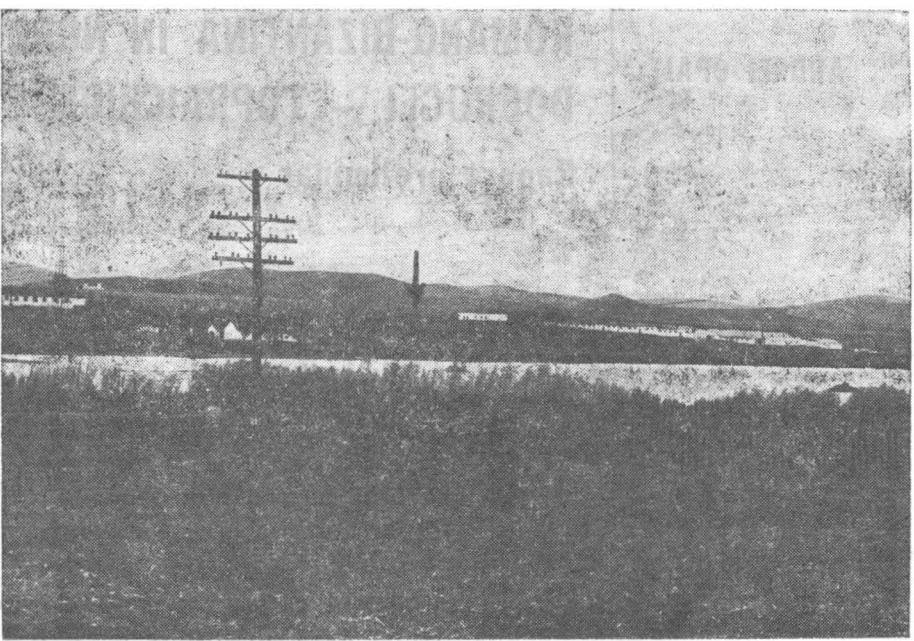
Trebuie menționat de la bun început că vegetalul a fost ras cu buldozerul, noi neștiind dacă au fost distruse și ultimile nivele.

Au fost surprinse cinci nivele care sînt numerotate de sus în jos în ordinea descoperirii, situația cea mai clară fiind prinsă lângă incintă.

Nivelul I (apare la $-0,30$ m), constă dintr-o lutuală galbenă, pe el fiind căzute multe pietre, cărămizi și țigle fragmentare.

Nivelul II este la $-0,40$, are urme puternice de distrugere, multă cenușă și mortar roz.

Nivelul III, de culoare cenușie, apare la $-0,50$ m. Pe el se observă foarte mulți bolovani, fragmente de chiup și de capace de chiup din piatră cioplită. El nu este un nivel prea ferm conturat. La 2,50 m sud de incintă se observă resturile unui zid din piatră legată cu pământ care pare a proveni de la o locuință. Acesteia par să-i aparțină două nivele, ultimul fiind slab surprins. Funcționalitatea acestei locuințe extramuros credem să poate fi indicată de descoperirea unui chiup (dolium), de dimensiuni mari, specific secolelor IV—VI. Groapa chiupului perforează un strat de pământ brun, gros de cca $0,60—0,80$ m, sub care urmează un pământ galben steril. De jur-împrejurul

a

b

Pl. I

chipului pentru fixarea lui s-a pus un pământ galben (Pl. 1 b).

Nivelul IV apare la $-0,60$ m adâncime, de culoare gălbuie, fiind surprins numai pe o suprafață de $0,80-0,90$ m de la incintă. Pe el este căzut mult mortar roz.

Nivelul V are adâncimea de $0,75-0,80$ față de nivelul actual și apare pe aceeași întindere ca și nivelul superior, are culoarea gălbuie-cenușie, pe el fiind căzut de asemenea mult mortar. Sub el urmează un strat de pământ brun ce pare a fi vegetal antic după care apare pământul galben steril.

Atît nivelul IV cît și nivelul V se mărginesc înspre sud cu o groapă adîncă de cca $1,50$ m față de nivelele mai sus menționate și largă de cca. 2 m. Pământul de umplutură din ea este de culoare neagră-cenușie. Umplerea gropii pare a se fi produs după distrugerea nivelului IV, zidulețul din piatră legată cu pământ ce ține de nivelul III, fiind ridicat în umplutura gropii.

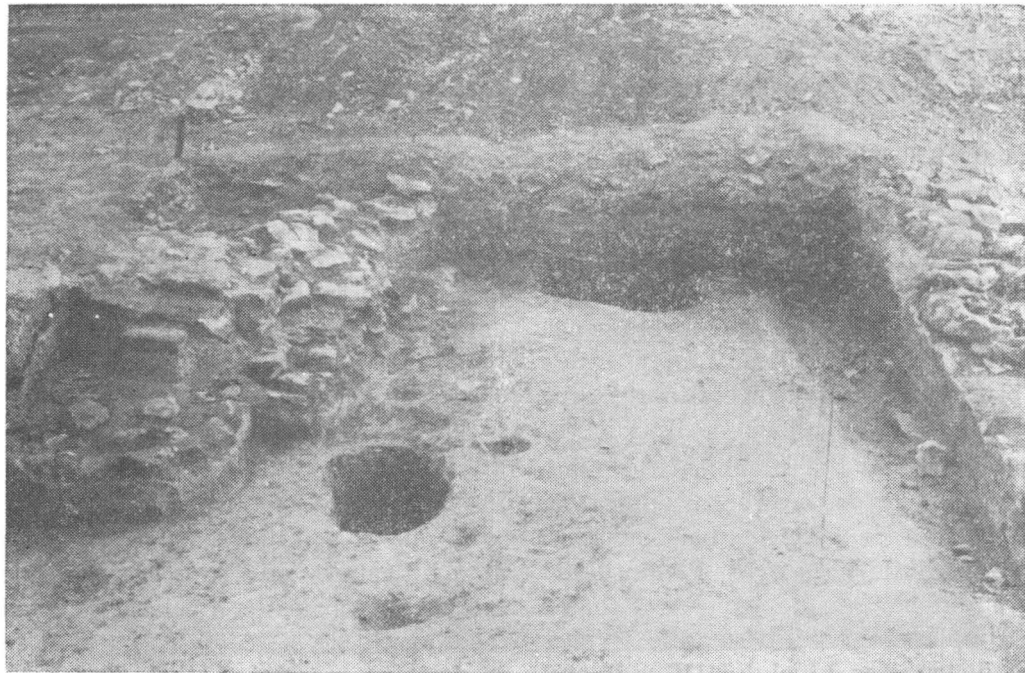
În afara acestor date stratigrafice, SI a mai adus și unele precizări referitoare la tehnica constructivă a incintei. Elevația zidului s-a păstrat, din cauza lucrărilor de nivelare numai pe o înălțime de cca $0,80$ m. Parametrul este format din blochete de piatră de calcar, ce au dimensiunile de $0,40 \times 0,20$ m, frumos ecarisate la partea exterioară, legate cu mortar de culoare roz cu cărămidă pisată în compoziție. La $0,80$ m de la plintă, se observă un șir de pietre plate care înlocuiesc probabil cărămidile și servesc la regularizarea asizelor, spre deosebire de paramentul lucrat în *opus quadratum*, emplectonul este format din pietre de diferite dimensiuni înecate într-o masă de mortar în tehnica *opus incertum*. Plinta este lată de $0,20$ cm și este realizată din pietre plate și foarte înguste. Fundația incintei ajunge pînă la $2,30$ m și în compoziția ei se observă două elemente. Pînă la adâncimea de $0,80$ m față de plintă, este alcătuită din pietre de mari dimensiuni, mortarul nepătrunzînd prea bine printre pietre. În continuare pietrele par a

fi de dimensiuni ceva mai mici iar suprafața lor exterioară este acoperită adeseori în totalitate de mortar. Cele două zone au fost notate cu A și B.

Aceste detalii constructive corelate și cu observația stratigrafică par a indica următoarea constatare: Pînă prin apropierea zonei de unde se schimbă structura fundației, există o bandă îngustă, paralelă cu faza A, de culoare brună-cenușie cu urme de mortar în ea. Aceasta pare să indice că în această zonă șanțul fundației era mai larg pentru a se îngusta în faza B, mortarul prelingîndu-se prin spațiul dintre zidărie și pereții șanțului.

Caseta CI a fost trasată în colțul de S—V al fortificației, zonă care era puternic afectată de lucrările de nivelare astfel că ultimele nivele de viață nu au putut fi surprinse decît pe margini. Latura de est a casetei (Pl. II a) a fost trasată în prelungirea laturii estice a lui SI, trecînd peste zidul de incintă, lat de $3,40$ m, puternic distrus de lucrările sus amintite. Dimensiunile casetei sînt de $7,40 \times 4,40$ m (Pl. 4 b).

Situația stratigrafică din casetă completează datele oferite de SI, existînd o corespondență între nivele din CI și SI. Numeroarea nivelurilor s-a făcut de asemenea de sus în jos. Primul nivel (NI) apare la $-0,15$ m adâncime și are o culoare gălbuie, conținînd unele dărîmături pe el. Nu avem de loc certitudinea că el ar fi și ultimul nivel de viață din fortificație datorită nivelării moderne. Nivelul II se află la adâncimea de $-0,40$ m și conține urmele unui violent incendiu. Între NI și NII la $-0,35$ m pare a se observa un nivel intermediar, slab conturat și numai pe o mică porțiune, față de care avem rezerve. De nivelul II pare să țină și un zid de mici dimensiuni, lat de cca $0,50$ m, din pietre legate cu pământ, orientat E—V, ce apare în colțul de NE al casetei. El pare a se adosa unui zid de factură mai bună, legat cu mortar, orientat N—S. În interiorul acestei locuințe au apărut deocamdată tot două nivele, săpătura

a

b

Pl. II

oprindu-se aici pe NII, urmînd ca viitoarele campanii să dezvelească complet acest edificiu. Nivelul III este situat la o adîncime de 0,70 m față de nivelul actual de călcare, și constă dintr-o lutuială galbenă, groasă de 3—5 cm. Pe el se văd de asemenea urmele unui violent incendiu sub care apare nivelul IV de culoare cenușie care are de asemenea urme de distrugere. De acest nivel pare să țină și o groapă de formă dreptunghiulară (1,10×0,50 m) ce apare în apropierea locuinței (P. 4 b). Împrejurul ei s-au surprins și gropile de la trei pari. Groapa conține multă ceramică cu urme de ardere secundară și o monedă.

Nivelul V este, se pare, nivelul constructiv al fortificației. Apare la cca. —0,90 m, este de culoare gălbuie și conține un strat de mortar așezat uniform pe tot nivelul. Pe latura de est s-a surprins parțial o groapă circulară ce conținea foarte puține fragmente ceramice. Pe o porțiune lată de 0,50 m, de-a lungul zidului de incintă se observă un mic șanțuleț adînc de 0,10 m ce pare a proveni de la șanțul de fundație a incintei.

Datele cronologice aduse de descoperirile numismatice și ceramice lămuresc în linii mari evoluția istorică a așezării. Această cronologie urmează să fie mai bine precizată prin viitoarele săpături arheologice. Conform descoperirilor mai sus-amintite, situația cronologică se prezintă astfel:

— Nivelul I — fiind distrus de lucrările moderne, nu a dat decît foarte puțin fragmente ceramice care nu ne sînt de nici un ajutor la datarea nivelului.

— Nivelul II — conține o serie de fragmente ceramice, majoritatea de la vesela de masă, care oferă date cronologice destul de ferme. În interiorul colțului de locuință din colțul de NE, a apărut o farfurioară (fig. 1) care pare să facă parte din forma 3A a lui J. W. Hayes, formă timpurie datată înainte de anul 450 p. Aceasta apare împreună cu un fragment de strachină datată de Hayes între începutul și cel de-al treilea sfert al în sec. V.

Tot pentru o datare în secolul V se pronunță și un fragment de opaiț ce se datează în sec V,

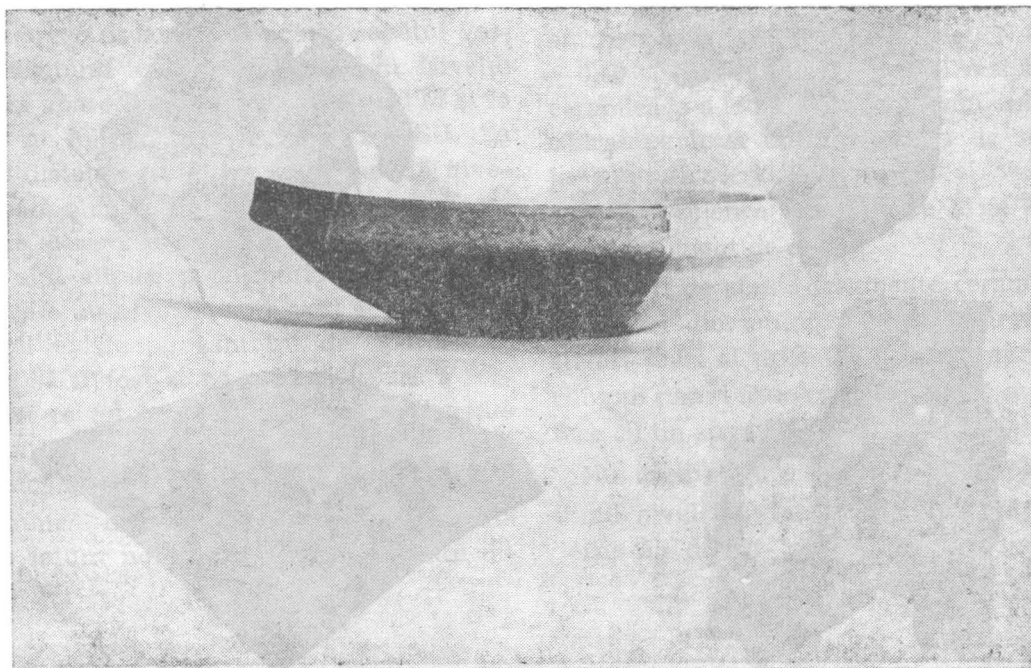
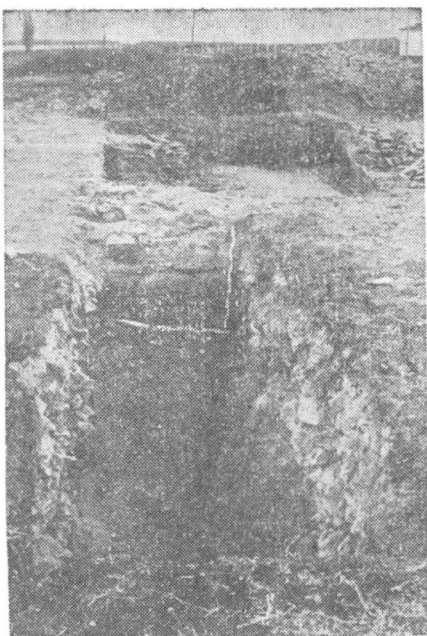
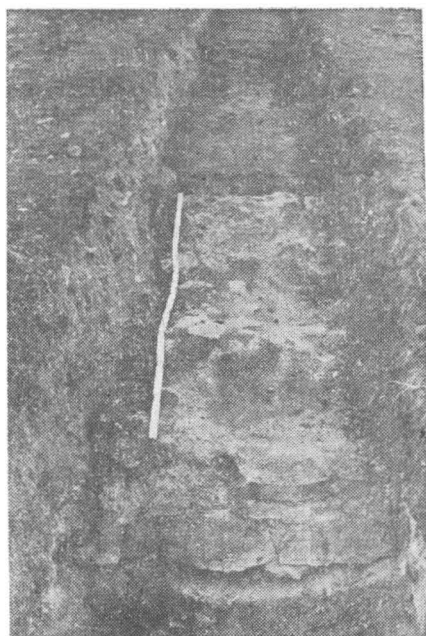

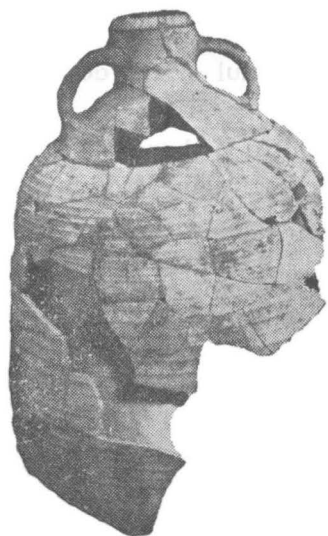
Fig. 1.

a

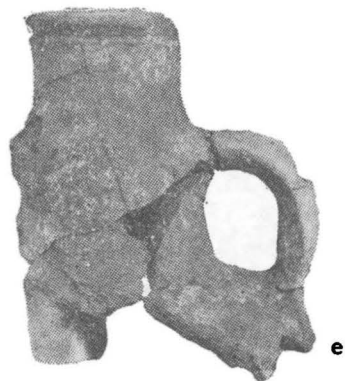
b

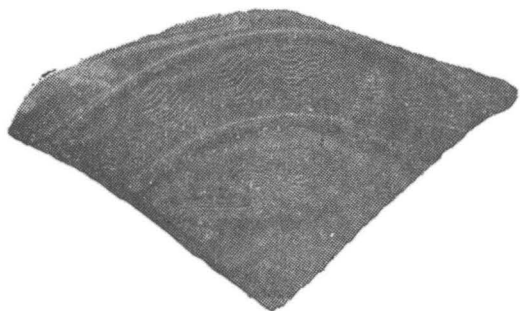
c

d

e

f

Pl. III

Fragmentele de amfore piriforme decorate cu striuri descoperite pe acest nivel au încă striurile mari, groase, drepte. Datarea sugerată de noi pentru acest nivel este între 430—460.

Nivelul III — se datează în primul sfert al sec. V datorită fragmentelor unei farfurii datată de Hayes la sfârșitul secolului IV. Analogia cu exemplarul lui Hayes nu este însă perfectă, de aceea credem că, la noi exemplarul este evoluat.

Nivelul IV se datează tot în primul sfert al secolului V, printr-o monetă de la Arcadius, descoperită în groapă, a. 395—408. Acestea i se adaugă un alt fragment de farfurie încadrat în aceeași perioadă și grupă de către Hayes, adică în jurul anului 400 p.

Nivelul V este datat printr-o monetă Valens, în jurul începutului ultimului sfert al secolului IV, găsită în stratul subțire de mortar ce acoperea nivelul.

Secțiunea a II-a (SII) a fost trasată perpendicular pe latura vestică a fortificației, are dimensiunile $5 \times 1,50$ m, peretele nordic al acestuia fiind o continuare a peretelui nordic al casetei I. Primul nivel (NI) apare la $-0,80$ m, fiind de culoare galben cenușie. Acesta are o ușoară pantă către capătul vestic al secțiunii unde apare la -1 m. Nivelul al II-lea apare lângă incintă la $-0,90$ m și la $-1,20$ m în capătul vestic al lui SII. La $1,50$ m distanță spre vest de la incintă nivelul capătă o culoare neagră mătăzoasă. Fragmentele ceramice descoperite pe cele două nivele sînt atipice și puține la număr. Înclinarea ce o au nivelele spre vest se datorează probabil existenței șanțului de apărare ce trebuie să fi fost și pe această latură a fortificației ce nu era apărată natural. Această secțiune urmează să fie continuată în viitoarele campanii.

Secțiunea III-a (SIII) a urmărit să surprindă latura nordică a fortificației, are di-

menșiunile de $25/1,50$ m (Pl. 5/b). Peretele estic al lui S III se află în continuarea laturei de est a lui S I—C I. În viitoarea campanie noi dorim să realizăm un singur profil N—S prin unirea lui S III cu C I. Timpul limitat avut la dispoziție nu ne-a permis să adîncim această secțiune, limitîndu-ne doar să ne oprim pe primul nivel întilnit, precum și la identificarea laturei de nord a fortificației. S-a putut constata că această latură apare la distanța de 38 m față de latura sudică surprinsă în S I—C I, lățimea incintei în acest punct fiind de $3,30$ m. O altă observație se referă la gravitatea distrugerilor moderne care au afectat puternic jumătatea nordică a fortificației.

Pentru identificarea laturii estice am mai practicat în scurtul timp de care mai dispuneam, două casete mici de $1 \times 1,50$ m care ne-au confirmat ceea ce se observa la suprafața terenului, lama buldozerului reușind să contureze destul de bine traseul incintei. S-a constatat așadar că latura estică se află la o distanță de 14 m față de cea vestică.

Caseta practică la 25 m sud de fortificație, cu dimensiunile $3 \times 2,50$ m, a salvat un chiup de mari proporții. Cu această ocazie au fost surprinse două nivele: NI — la $-0,40$ și N II la $-0,60$ m. Cel mai bogat în ceramică s-a dovedit a fi primul nivel, încadrat pe baza unui fragment de strachină în ultimul sfert al secolului al V-lea. Tot spre o asemenea datare pare a ne îndemna și un fragment de opaiț.

Alături de aceste fragmente ceramice apar și resturi din amfore piriforme decorate cu striuri mari și orizontale, care împreună cu chiupul ne întăresc convingerea că avem de-a face cu un spațiu de depozitare.

Nu avem siguranța că NI reprezintă ultimul nivel de viață deoarece lucrările moderne au distrus și aici stratul superior.